

O Jesu Christ, mein Lebens Licht BWV 118

Bachowska kantata *O Jesu Christ, mein Lebens Licht* BWV 118 należy do najbardziej zagadkowych kompozycji lipskiego kantora. Nie wiadomo właściwie, jaki gatunek dzieło reprezentuje, ani nie jest znana okazja, na którą utwór powstał. Kompozycja ma przy tym dwie wersje, wcześniejszą i późniejszą, co w katalogu dzieł Bacha odzwierciedla stosowne określenie BWV 118a i 118b. Nieporozumienia związane z BWV 118 zaczęły się od połowy wieku XIX, kiedy to zaczęto systematycznie publikować zachowane w źródłach utwory Bacha w ramach projektu *Bach-Gesamtausgabe* (wydania dzieł wszystkich lipskiego kantora), prowadzonego przez ówczesne Towarzystwo Bachowskie (Bach Gesellschaft). Interesującą nas kompozycję zaklasyfikowano wtedy w serii jako kantatę (w 24 tomie). Stało się tak dlatego, że wydała się ona redaktorom temu podobna w formie do typowego dla Bachowskich kantat chorałowych chóru początkowego. Uznano wówczas, że jest to zatem tylko I część jakiejś większej kantaty, z której zaginęły pozostałe ustępy. Przypisano też utworowi charakter żałobny, mimo, iż żadne dokumenty, a nawet treść dzieła tego nie potwierdzają. Przemawiać za takim postawieniem sprawy miały m.in. obecność instrumentalnego wstępu oraz rytornelu orkiestrowego rozdzielającego dwie zwrotki śpiewanego tekstu.

Problem wszak w tym, że rękopisach obu wersji BWV 118 utwór ma *tylko* jedną część. Stąd też dziś dominuje pogląd, iż tę dziwną kantatę zakwalifikować trzeba do gatunku motetu. Wskazówką ku temu ma być fakt, że sam Bach w obu wersjach dzieła na stronie tytułowej określił je jako *Motetto*. Przeświadczenie zatem, że jest to motet, a nie kantata ma swoje uzasadnienie bezpośrednio w kompozytorskim rękopisie dzieła. Trzeba przyznać, że Bach bardzo rzadko używał terminu *Motetto*, więc tym bardziej należy respektować ten fakt we współczesnych interpretacjach. Swoją drogą, BWV 118 ma wiele wspólnego z utworami z wieku XVIII, które przez swoich autorów były określane jako motety. Składa się bowiem tylko z jednej części, cantus firmus stanowi melodia chorałowa, a całość ujęta jest w fakturze polifonicznej. Również sposób użycia instrumentów w BWV 118 stwarza pole do ciekawej dyskusji. Są one w partyturze utworu częściowo zapisane niezależnie od głosów wokalnych, częściowo zaś – co było typowe dla motetu XVIII-wiecznego – zdwajały one głosy wokalne, grając *colla parte*. W motecie XVIII-wiecznym instrumenty zyskiwały samodzielność tylko w przygrywkach i rytornelach rozdzielających poszczególne zwrotki chorałowe. Esencją utworu pozostawała warstwa wokalna. Tak też się dzieje w BWV 118. Stąd też ostatecznie w ramach Neue-Bach-Ausgabe (nowego wydania dzieł wszystkich Bacha) BWV 118 przypisano do motetów.

Wersję BWV 118 a i b różnią dwie zasadnicze sprawy: pierwotnie utwór zawierał tylko jedną zwrotkę tekstu chorałowego, w wersji późniejszej – dwie. Zmieniona też została obsada instrumentalna z dwóch kornetów, trzech puzonów i dwóch zagadkowych instrumentów o nazwie lituo na dwa oboje, 1 taille (obój tenorowy), fagot i smyczki. W drugiej wersji Bach pozostawił wszak

owe 2 litui. Badacze spierają się dziś o to, jaki instrument kompozytor miał rzeczywiście na myśli. W największym uproszczeniu można powiedzieć, że chodzi tu o odmianę rogu, którego dźwięk zbliżony jest do brzmienia trąbki, ale oryginalnych instrumentów tego typu z XVIII wieku zachowało się tak mało, że nie można stwierdzić, jak wyglądał on w orkiestrze Bacha.

Podstawę tekstową BWV 118 stanowi hymn z roku 1608 *O Jesu Christ, mein Lebens Licht* (*O Jezu Chryste, światłości mego żywota*) śląskiego poety i kaznodziei Martina Behma (1557-1622). Swoją utwór opublikował Behm w kolekcji wierszy religijnych zatytułowanej *Christliche Gebet* i w intencji autora stanowił on modlitwę o dobrą podróż i szczęśliwy powrót do domu. Dla potrzeb BWV 118 Bach tekst Behma podłożył do melodii chorału *Ach Gott, wie manches Herzeleid* z roku 1539, która jako cantus firmus w BWV 118 rozbrzmiewa w partii sopranu.

Dodajmy, że w przeszłości niektórzy muzykolodzy sugerowali, że kantata (motet) BWV 118 powstała na ceremonię pogrzebową gubernatora miasta Lipska – hrabiego Friedricha Flemminga 11 października roku 1740.

SZYMON PACZKOWSKI